

PAULA TOMASZEWSKA ▶▶Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0583-0938>

Realizacja chińskiej koncepcji Digital Silk Road – kazus Serbii

Implementation of the Chinese Concept of Digital Silk Road – Case Study of Serbia

Abstract

Until now, mainly traditional infrastructure projects have been implemented under the auspices of the Chinese Belt and Road. However, more and more often one can hear about its next component, i.e. the Digital Silk Road (DSR). In this way, China is expanding its “technospheres” – geographic areas where it is building its edge in terms of data and information gathering. These technospheres directly supply China with this most valuable commodity – the so-called “New oil” or data. PRC activities of this type translate into various regions of the world – including Central and Eastern Europe (CEE), including the Balkan countries.

The research objective of the article is to analyze the assumptions of the digital component of the Belt and Road initiative in the selected Balkan country, i.e. in Serbia. It is also important to examine China’s strategy and measures towards that country. The author will try to answer the following research questions: (1) What is the Digital Silk Road?, (2) What opportunities and threats result from its implementation?, (3) How the CEE region, and the Balkan countries in particular, approach the cooperation offered by the PRC?, (4) What is the US Clean Web Initiative, and (5) What is Serbia’s reaction to digital propositions made by the PRC? The conducted analysis will allow for the definition of the mechanisms of operation of the RDI initiative, in particular its digital

component in the Balkans, as well as it will be useful in research on the broader context of China's foreign policy. The article uses the analysis of existing data (desk research).

Keywords: Serbia, Digital Silk Road, People's Republic of China, digital initiative

Реализация китайской концепции цифрового Шелкового пути на примере Сербии

Аннотация

До сих пор под эгидой китайского «Пояса и пути» реализовывались в основном традиционные инфраструктурные проекты. Однако все чаще можно услышать о следующем ее компоненте — Цифровом шелковом пути (ЦШП). Таким образом, Китай расширяет свои «техносферы» — географические области, в которых он наращивает свое преимущество в плане сбора данных и информации. Эти техносферы напрямую снабжают Китай этим ценнейшим товаром — так называемым «Новая нефть» или данные. Деятельность КНР такого типа транслируется в различные регионы мира, включая Центральную и Восточную Европу (ЦВЕ), включая балканские страны.

Целью исследования статьи является анализ предположений о цифровой составляющей инициативы «Один пояс, один путь» в выбранной балканской стране, то есть в Сербии. Также важно изучить стратегию и меры Китая в отношении этой страны. Автор попытается ответить на следующие исследовательские вопросы: (1) Что такое цифровой Шелковый путь? (2) Какие возможности и угрозы возникают в результате его реализации? (3) Как регион ЦВЕ и, в частности, балканские страны относятся к сотрудничеству, предлагаемому КНР? (4) Что такое Инициатива США по чистой сети. (5) Какова реакция Сербии на цифровые предложения КНР? Проведенный анализ позволит определить механизмы действия инициативы RDI, в частности ее цифровой составляющей на Балканах, а также будет полезен в исследованиях более широкого контекста внешней политики Китая. В статье используется анализ имеющихся данных (кабинетное исследование).

Ключевые слова: Сербия, цифровой Шелковый путь, Китайская Народная Республика, цифровая инициатива

Wprowadzenie

W ramach chińskiej koncepcji Pasa i Szlaku (ang. *Belt and Road*) do tej pory realizowano w głównej mierze projekty infrastrukturalne. Jednak obecnie można coraz częściej usłyszeć o kolejnym komponencie tej inicjatywy, czyli Cyfrowym Jedwabnym Szlaku (ang. *Digital Silk Road*, DSR)¹. Termin ten został wprowadzony w 2015 roku w oficjalnej Białej Księdze chińskiego rządu. W założeniu DSR ma nie tylko promować rozwój sektora usług cyfrowych, takich jak transgraniczny handel elektroniczny, rozwój inteligentnych miast, telemedycyna i finanse internetowe, ale także przyspieszać postęp technologiczny, w tym przetwarzanie danych, sztuczną inteligencję i *blockchain* (Fung et al., 2018). W ten sposób Chiny poszerzają swoje „technosfery” – obszary geograficzne, w których budują swoją przewagę w zakresie gromadzenia danych i informacji. Te technosfery bezpośrednio dostarczają Chinom tego najcenniejszego towaru, tzw. „nowej ropy”, czyli danych. Tego typu działania ChRL mają przełożenie na różne regiony świata, także na region Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW)², w tym obszar państw bałkańskich³. Wiele państw Europy Środkowo-Wschodniej ma już wysokiej jakości infrastrukturę cyfrową z łączem szerokopasmowym, handlem elektronicznym i wykorzystaniem 4G. Niemniej, aby dorównać innym krajom rozwiniętym, region ten musi stać się bardziej konkurencyjny cyfrowo. Rozważyć więc trzeba, czy Chinom uda się być atrakcyjnymi pod względem oferowanych technologii dla regionu. Europa Środkowo-Wschodnia staje się

¹ Autorka zamiennie stosuje pojęcia Cyfrowego Jedwabnego Szlaku, *Digital Silk Road* oraz DSR.

² Europa Środkowo-Wschodnia (EŚW, ang. CEE) – najogólniej nazwa stosowana dla określenia europejskich państw mających wspólne korzenie kulturowe i historyczne, a także wspólną przeszłość jako buforowe socjalistyczne republiki podlegające ZSRR lub będące jego częścią składową jako republiki radzieckie. Jednym ze współtwórców tego określenia był Oskar Halecki. Łącznie do tego regionu zalicza się 18 państw (lub 19, wliczając także Kosowo, uznawane przez część państw świata za niepodległy byt państwowy).

³ Autorka umiejscawia państwa bałkańskie także w grupie regionu państw Europy Środkowo-Wschodniej. Według niej właśnie tak Chiny definiują ten region. Pojmują go bardzo szeroko, czego dowodem jest utworzona przez nie platforma porozumień 16 plus 1, czyli grupa 16 państw byłego bloku komunistycznego, obejmująca: Estonię, Łotwę, Litwę, Polskę, Czechy, Słowację, Węgry, Rumunię, Bułgarię, Słowenię, Chorwację, Serbię, Bośnię i Hercegowinę, Czarnogórę, Albanii i Macedonię.

więc coraz ważniejszym przystankiem na chińskim Cyfrowym Jedwabnym Szlaku, kluczowym elemencie inicjatywy Pasa i Szlaku.

Celem badawczym artykułu jest analiza założeń cyfrowego komponentu inicjatywy *Belt and Road* w wybranym państwie bałkańskim, tj. w Serbii. Autorka postara się odpowiedzieć na następujące pytania badawcze: (1) Czym jest Cyfrowy Jedwabny Szlak?; (2) Jakie szanse i zagrożenia wynikają z jego realizacji?; (3) Jak region EŚW, a w szczególności państwa bałkańskie, podchodzą do współpracy oferowanej przez ChRL w tym zakresie?; (4) Czym jest amerykańska inicjatywa „Czystej Sieci”?; (5) Jaka jest reakcja Serbii na cyfrowe propozycje składane przez ChRL? Przeprowadzona analiza zarówno pozwoli na zdefiniowanie mechanizmów działania inicjatywy BRI, w szczególności jej cyfrowego komponentu na Bałkanach, jak również będzie przydatna w badaniach nad szerszym kontekstem polityki zagranicznej Chin. W artykule posłużono się analizą danych zastanych (*desk research*).

Cyfrowy Jedwabny Szlak i jego wzrastające znaczenie

Od wybuchu pandemii COVID-19 nastąpiło spowolnienie globalnego wzrostu gospodarczego. Spowodowało to również problemy z wdrażaniem BRI, zwłaszcza projektów rozwoju infrastruktury fizycznej. Jednocześnie kryzys ten zwiększył znaczenie wdrażania tzw. Cyfrowego Jedwabnego Szlaku. W porównaniu z dużymi projektami transportowymi i energetycznymi, które charakteryzowały wczesne fazy wdrażania inicjatywy *Belt and Road*, projekty cyfrowe są często tańsze i szybsze w realizacji. Specyficzne środowisko stworzone przez pandemię sprawiło, że rewolucja cyfrowa stała się jeszcze bardziej istotna niż oczekiwano. Przyspieszyło to postrzeganie Chin jako potęgi technologicznej i wiodącego dostawcy infrastruktury cyfrowej w Azji i poza nią (Lambert, 2021).

Cyfrowy rozwój może rozszerzyć transformację gospodarczą, wzmocnić integrację regionalną oraz wzmocnić globalny multilateralizm, niemniej może przyczynić się także do wzmożenia występowania niektórych zagrożeń, zarówno tych politycznych, ideologicznych, czy dotyczących danych i prywatności (Ly, 2020).

Na potrzeby tego artykułu można wyszczególnić główne szanse i zalety oraz zagrożenia i wyzwania wynikające z realizacji Cyfrowego Jedwabnego Szlaku.

Szanse i zalety	Zagrożenia i wyzwania
atrakcyjność cenowa np. w zakresie technologii 5G	obawy o bezpieczeństwo narodowe poszczególnych państw, np. możliwość wykorzystania przez ChRL technologii 5G w celach szpiegowskich (zarzuty te podnoszą głównie USA)
wygoda i uproszczenie stosowania dla odbiorców poprzez komplementarne względem siebie oferty (np. sprzętu i oprogramowania), co zapewnia kompleksowość rozwiązań	Chiny mogą więc wykorzystać mniejsze gospodarki i mieć siłę wpływania na ich politykę krajową i manipulowania nią. Obawy związane z bezpieczeństwem obejmują też potencjalne zagrożenia dla infrastruktury krytycznej poszczególnych państw
przyczynianie się do rozwoju i integracji gospodarki cyfrowej z gospodarką realną, co z kolei zapewni silną siłę napędową rozwoju gospodarczego i społecznego	uchylanie się przez ChRL od przyjmowania zobowiązań dotyczących przepływu danych i ich ochrony
umożliwianie poprawy warunków życia ludności i przyspieszanie rozwoju w krajach położonych wzdłuż inicjatywy Pasa i Szlaku poprzez zwiększenie dostępu do telekomunikacji i technologii	umożliwienie krajom-odbiorcom przyjęcie modelu autorytaryzmu opartego na technologii, co byłoby szkodliwe dla wolności osobistych i suwerenności mniej odpornych państwach; przykładowo, mogłoby to zostać zrealizowane przez zapewnienie przez Pekin szkoleń w zakresie monitorowania i cenzurowania Internetu w czasie rzeczywistym
dostarczanie dodatkowych korzyści państwom rozwijającym się np. poprzez tworzenie ośrodków szkoleniowych i programów badawczo-rozwojowych oraz transfer wiedzy technicznej w takich obszarach, jak inteligentne miasta, sztuczna inteligencja i robotyka oraz czysta energia	

Sukces w wykorzystaniu cyfrowej infrastruktury komunikacyjnej dałby Chinom wieloregionalną bazę, dzięki której mogłyby projektować i udostępniać swoje systemy i sieci. Na dłuższą metę nie tylko da to przewagę konkurencyjną chińskim firmom, ale także pozwoli im szerzej alokować się na pozostałych rynkach (Hemmings, 2020).

Można stwierdzić, że koncepcja Cyfrowego Jedwabnego Szlaku okazała się sprytnym narzędziem marketingowym, ponieważ nie istnieją żadne formalne kryteria określające co kwalifikuje się jako projekt realizowany pod jej auspicjami. Obrazy Jedwabnego Szlaku restytuują bowiem starożytną

światność Państwa Środka oraz karawany wielbłądów, mieszanie się kultur oraz przepływ pomysłów i idei. W rzeczywistości rozwija się także pomysł „Made in China 2025”, kolejna z flagowych inicjatyw Xi Jinpinga, której celem jest zdobycie udziałów rynkowych w branżach zaawansowanych technologii. Warto także przypomnieć, że w imię tych zamierzeń Prezydent Xi wezwał do wydania 1,4 biliona dolarów do 2025 r. na „nową infrastrukturę”, która obejmuje systemy 5G, inteligentne miasta, przetwarzanie w chmurze i inne projekty cyfrowe. Dodać także należy, że w marcu 2021 r. Chiny zatwierdziły XIV plan pięcioletni, czyli plan dla rozwoju kraju, który po raz pierwszy uznał chińską samodzielność technologiczną za „strategiczny filar”.

Można zaobserwować, że chińska inicjatywa cyfrowa staje się asumptem do wzmożenia eskalacji globalnej konfrontacji technologicznej USA i Chin⁴. Skumulowane inwestycje Chin w infrastrukturę cyfrową i strategiczną mogą „rzucić wyzwanie [wobec, PT] światowej potęgi USA, bez tworzenia (scenariuszy) bezpośredniej konfrontacji” (Cheney, 2019). Władze amerykańskie dążą do przekonania kluczowych partnerów i sojuszników do rezygnacji ze sprzętu i oprogramowania oferowanego przez chińskie koncerny. Podobne ruchy zostały wykonane przez wybrane państwa europejskie. Niestety, Stary Kontynent nie ma obecnie porównywalnych klastrów technologicznych, takich jak amerykańska Dolina Krzemowa czy chińskie Shenzhen (Tomaszewska, 2021). Siedem największych technologicznie firm – Microsoft, Apple, Amazon, Google, Facebook, Tencent i Alibaba – odpowiada za dwie trzecie całkowitej wartości rynku cyfrowego i, niestety, nie są to potentaci z Europy (*United Nations Conference...*).

Europa Środkowo-Wschodnia wobec chińskich działań w regionie

Chociaż zarówno Chiny, jak i kraje Europy Środkowo-Wschodniej były nominalnie częścią bloku komunistycznego w okresie zimnej wojny, wspólne zobowiązania ideologiczne nigdy nie wydawały się być siłą motywującą ich

⁴ Szerzej na temat strategicznej rywalizacji chińsko-amerykańskiej o wpływy w regionie Azji i Pacyfiku por. Marszałek-Kawa, Bidziński, 2018; Marszałek-Kawa, Tomaszewski, 2018; Marszałek-Kawa, Zajączkowski, 2018.

relacje (Zhong, 1994). Można stwierdzić, że Chiny były zbyt odległe geograficznie, historycznie i ideowo. Nie miały znaczącego wpływu na politykę, kulturę, ale posiadały wyobrażenia na temat potencjału ekonomicznego państw Europy Środkowo-Wschodniej (Kavalski, 2019), w pewnym sensie większość państw Europy Środkowo-Wschodniej zaczęła angażować się we współpracę z Chinami na zasadzie relacji *ad hoc* (Bailes, 1990).

Dostrzegając kluczową rolę regionu EŚW, Chiny stworzyły specjalny format w celu współpracy z tymi państwami, znany powszechnie jako inicjatywa 17+1⁵. Wszystko to pokazało, że region stał się ważną areną rywalizacji o wpływy między globalnymi, kluczowymi graczami, a wymiar technologiczny tego współzawodnictwa gwałtownie zyskał na znaczeniu. Obserwowane napięcia dotyczące budowy sieci 5G doskonale ilustrują ten proces. Wraz z ekspansją technologiczną poszczególnych graczy konflikty te będą narastać. W tym wymiarze region Europy Środkowo-Wschodniej staje się naturalnym obszarem geopolitycznej rywalizacji między USA i Chinami. Technologie cyfrowe (w tym 5G, AI, IoT) przekształcają się w najważniejsze czynniki inwestycyjne BRI. Dlatego też państwa beneficjenci BRI starają się rozwijać autonomiczną ideę technologiczną w rozwiązaniach cyfrowych. Ma to zostać osiągnięte poprzez takie działania jak powołanie w 2020 r. Koalicji Cyfrowej Europy Środkowo-Wschodniej⁶.

ChRL nie potrafi, choć próbuje, wyartykułować chińskiego potencjału dla regionu. Prawie wszystkie chińskie ambasady w regionie EŚW założyły konta na Facebooku i Twitterze w drugiej połowie 2019 r. Celem tych kont było aktywne zaangażowanie się w promocję chińskiej narracji np. w przypadku protestów w Hongkongu. Chińskie ambasady również aktywnie publikowały informacje o „pomocy” medycznej udzielanej krajom Europy Środkowo-Wschodniej. Jednak tego typu działania w sieciach społecznościowych nie

⁵ Projekt ten, zainaugurowany w 2012 r., skupia 16 krajów regionu EŚW, w tym 11 krajów członkowskich UE. Poprzez format 16+1 Chiny starają się realizować europejską część Pasa i Szlaku, a położenie geograficzne EŚW ma kluczowe znaczenie dla budowy połączeń między Europą a Dalekim Wschodem.

⁶ Instytucja ta pełni rolę doradczą dla rządów w tworzeniu regulacji i strategii współpracy w kwestiach cyfrowych. Strona polska zainicjowała projekt (Związek, Cyfrowa i Polska), zapraszając firmy z sektora technologicznego z regionu CEE. Organizacja składa się z 14 firm zajmujących się technologiami cyfrowymi i kreatywnymi z 11 krajów regionu (Polski, Bułgarii, Chorwacji, Czech, Estonii, Litwy, Łotwy, Rumunii, Słowacji, Słowenii i Węgier).

były dostosowane do odbiorców z Europy Środkowo-Wschodniej (Nyiri, 2003). W związku z tym „dyplomacja maski” przyniosła odwrotny skutek niż chińska strona tego oczekiwała (Brinza, 2020).

Interesującym przykładem jest także próba zorganizowania szczytu współpracy Chiny-EŚW w 2020 r., który został początkowo przełożony z powodu pandemii i wydawał się być odkładany na czas nieokreślony. Następnym z dowodów relacyjnych problemów jest fakt, że tylko Serbia, Węgry i Grecja (ze wszystkich 17 krajów Europy Środkowo-Wschodniej) zgodziły się wziąć udział w wideokonferencji wysokiego szczebla *Belt and Road International Cooperation* w czerwcu 2020 r. Jednocześnie 11 z 17 państw Europy Środkowo-Wschodniej podpisało wspólne oświadczenie ONZ, krytykujące Chiny za łamanie praw człowieka w Sinciang, Tybecie i Hongkongu (Charbonneau, 2020). Można było zaobserwować pewnego rodzaju rozłam na tych aktorów, którzy stoją po stronie Chin (głównie Serbii i Węgier), oraz na tych podejrzliwych wobec Chin (większość pozostałych uczestników współpracy „17+1”). Warto podkreślić więc, że państwami o najsilniejszym negatywnym postrzeganiu Chin w regionie całej Europy Środkowo-Wschodniej wydają się być Czechy, Słowacja i kraje bałtyckie, natomiast najbardziej pozytywnie nastawione do dalszej kooperacji są Serbia, Węgry i Grecja (Kavalski, 2021). Wszystkie pozostałe kraje Europy Środkowo-Wschodniej znajdują się pomiędzy tymi dwiema grupami krajów, a większość z nich wydaje się zbliżać do ujemnego spektrum postrzegania tych relacji.

Kazus Serbii

Chiny postrzegają Serbię jako lidera gospodarczego obszaru Bałkanów Zachodnich, a zaangażowanie Pekinu w tym kraju w dużej mierze opiera się na inwestycjach (Tomaszewska, Dahl, 2020). W 2016 r. Serbia i Chiny podpisały kompleksową umowę o partnerstwie strategicznym (*The 2016...*, 2018). Czołowi serbscy politycy i prorządowe media nadal promują narrację o „stalowej przyjaźni” między dwoma krajami. Większość relacji ekonomicznych pomiędzy tymi państwami nie stanowią jednak względnie bezpieczne bezpośrednie inwestycje zagraniczne, tylko pożyczki celowe na przekształcenia infrastrukturalne – sieci transportowe i energetyczne – będące wypadkową inicjatywy *Pasa i Szlaku* (Jagodziński, Szalas, 2021). Dane z 2020 r. ukazują, że

kwota podpisanych z chińskimi bankami kontraktów na modernizację serbskiej infrastruktury przekroczyła już 7 miliardów dolarów (The Full, 2021).

Z punktu analizy geopolitycznej należy podkreślić, że Serbia i NATO uzgodniły indywidualny plan działania na rzecz strategicznego partnerstwa, jednakże Serbia nie aspiruje do członkostwa w tej organizacji w najbliższym czasie (Relations, 2019). Z drugiej strony Serbia aktywnie zabiega o członkostwo w Unii Europejskiej. Jest krajem kandydującym od 2012 r., chociaż w ostatnich latach proces akcesyjny uległ znacznemu spowolnieniu. Entuzjazm Unii Europejskiej dla dodawania nowych członków osłabł, a demokratyczne odstępstwo Serbii sprawia, że argumenty za jej przystąpieniem do struktury są coraz mniejsze. Chociaż Serbia nadal utrzymuje, że przystąpienie do Unii Europejskiej jest głównym celem jej polityki zagranicznej, niepewność przyszłego procesu akcesyjnego kieruje ją względem wpływów ze strony mocarstw pozaregionalnych, w tym zwłaszcza Chin (No alternative, 2020).

To, że Serbia jest najbliższym partnerem Chin w regionie, odzwierciedla także podejście tego państwa do chińskiej technologii. Strategiczne i gospodarcze powiązania Belgradu z Pekinem umożliwiły zacieśnienie współpracy w sferze cyfrowej i telekomunikacyjnej. Firma Huawei zbudowała swoją regionalną siedzibę w Belgradzie i jest wieloletnim partnerem państwowej firmy telekomunikacyjnej *Telekom Srbija*. Ponadto w momencie kulminacji „najlepszych relacji” chiński gigant cyfrowy był postrzegany jako wiodący pretendent do wdrażania 5G w Serbii. Jednakże z czasem serbski rząd, pod naciskiem Stanów Zjednoczonych, opóźnił rozpoczęcie procesu promocji wdrażania tej technologii. W pewnym sensie współpraca serbsko-chińska uległa pogorszeniu, kiedy to prezydent Serbii Aleksandar Vučić podpisał we wrześniu 2020 r. „Porozumienie waszyngtońskie”, które odnosiło się do zakazu przyszłego zaangażowania się „niezaufanych dostawców” w domyśle Chin, w promocję sieci 5G (Ruge, Vladislavljev, 2022). Można się domyślać, że głównym powodem tej decyzji były obawy serbskiego rządu o potencjalne konsekwencje, które mogłyby nadejść z Zachodu, jeśli Serbia wyraźnie nie ograniczyłaby na swoim terytorium potencjalnego udziału chińskich firm we wdrażaniu cyfrowych technologii.

Pomimo działań hamujących rozwój chińskiej firmy w Serbii, pozostaje ona ważnym czynnikiem w cyfrowej infrastrukturze. Przykładem takiej współpracy jest realizacja belgradzkiego projektu „Bezpieczne Miasto”,

promowanego we współpracy z marką *Huawei* (Vuksanovic, 2019). Obejmował on instalację 1000 kamer monitorujących, wyposażonych w oprogramowanie AI do rozpoznawania twarzy. Lokalizacje większości z nich nie zostały ujawnione (Huawei, 2019). Kiedy setki tych kamer wideo z możliwością identyfikacji i śledzenia osób zaczęło pojawiać na ulicach Belgradu, pojawił się niepokój społeczny. Lokalne władze podtrzymywały jednak stanowisko, że system stworzony przez chińską firmę telekomunikacyjną *Huawei* pomaga zmniejszyć przestępczość w tym dwumilionowym mieście. Wielu serbskich ekspertów wskazuje, że pomimo braku podstaw prawnych policja wykorzystywała na co dzień funkcje identyfikacji biometrycznej do inwigilowania społeczeństwa. Wprowadzane projekty budzą wiele obaw dotyczących prywatności cyfrowej, możliwości niewłaściwego wykorzystania technologii oraz negatywnego wpływu na prawa człowieka. Głównym problemem opinii publicznej stał się sposób, w jaki technologia będzie wykorzystywana przez rząd serbski – który jest coraz bardziej autorytarny – a nie tożsamość dostawcy.

Serbia wyraziła również zainteresowanie chińskim projektem *Smart City*, czyli potencjałem stanowiącym dla władz lokalnych możliwość lepszego świadczenia usług publicznych dla swoich obywateli oraz zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców społeczności lokalnych. Istnieją również plany, aby Huawei zbudował w Kragujevacu regionalne centrum danych dla Europy Południowej i Południowo-Wschodniej, czyniąc je trzecim regionalnym centrum danych Huawei w Europie.

Chińska obecność w serbskim rozwoju cyfrowym wykracza również poza współpracę z Huawei. Wdrażane są również technologie Hikvision i Dahua, dostarczające rozwiązania do nadzoru wideo zarówno do zastosowań komercyjnych, jak i bezpieczeństwa publicznego (Đurđević, Božić Krainčanić, 2019). Serbskie władze wyraziły również zainteresowanie zakupem dronów wyprodukowanych w Chinach, negocjując możliwość pozyskania technologii, która umożliwiłaby produkcję sprzętu przez serbski sektor zbrojeniowy.

Amerykańska inicjatywa „czystej sieci” a reakcja pozostałych państw z regionu bałkańskiego

Ze względu na ogromne obawy dotyczące zagrożeń bezpieczeństwa, związane z wdrażaniem chińskiego Cyfrowego Jedwabnego Szlaku, Stany Zjednoczone uruchomiły „Inicjatywę czystej sieci” (ang. *Clean Network*). Ma ona stanowić kompleksowe podejście do ochrony prywatności obywateli i najbardziej wrażliwych informacji. *Clean Network* pod nadzorem Stanów Zjednoczonych (USA) ma na celu ochronę przed długoterminowym zagrożeniem dla prywatności danych oraz bezpieczeństwa cyfrowego. Jednym z jej zadań jest też wdrożenie międzynarodowych standardów zaufania w koalicji sprzymierzonych partnerów. W grudniu 2020 r. Stany Zjednoczone publicznie ogłosiły, że ponad 60 krajów reprezentujących ponad dwie trzecie światowego produktu krajowego brutto oraz 200 firm telekomunikacyjnych zobowiązało się do przestrzegania zasad określonych w ramach „czystej sieci” (Expert..., 2021).

Sojusz ten obejmuje 27 z 30 członków NATO, 26 z 27 członków UE, 31 z 37 krajów OECD, 11 z 12 krajów Trójmorza, a także Japonię, Izrael, Australię, Singapur, Tajwan, Kanadę, Wietnam, Indie i Nową Zelandię (US..., 2021). W inicjatywie tej uczestniczy 13 z 17 krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Do amerykańskiej inicjatywy nie przystąpiły jednak: Serbia, Węgry, Czarnogóra, Bośnia i Hercegowina (Shopov, 2021).

Przykładowo Kosowo entuzjastycznie przyłączyło się do inicjatywy *America's Clean Network*, a co za tym idzie Pekin nie nawiązał żadnych formalnych stosunków dyplomatycznych z tym państwem. Stan relacji między rządami w Prisztinie i Pekinie oznacza również, że nie będzie rozwoju współpracy w ramach Cyfrowego Jedwabnego Szlaku. Także Macedonia Północna i Albania ograniczyły możliwość wpływu Chin na swoją infrastrukturę cyfrową, w tym sieć 5G. W 2020 r. oba kraje przystąpiły do *Clean Network Initiative*, odzwierciedlając ich bliskie więzi ze Stanami Zjednoczonymi. Natomiast Czarnogóra w związku ze swoimi wcześniejszymi zobowiązaniami zezwoliła chińskim firmom na udział we wdrażaniu 5G, ale ogłosiła, że będzie starać się zdywersyfikować swoich dostawców, aby złagodzić ryzyko związane z naruszeniem swojego bezpieczeństwa.

Z drugiej strony, Bośnia i Hercegowina nie ograniczyła cyfrowych wpływów Chin. Jej stolica Sarajewo, podpisała z *Huawei* porozumienie

o wdrażaniu *Smart City*. Państwo to wychodzi z założenia, że umowa poprawi możliwości cyfrowe kraju. *Huawei* ma silną pozycję w krajowym systemie telekomunikacyjnym i angażuje się w system edukacji poprzez współpracę z Uniwersytetem Mostarskim oraz program „Seeds for the Future”, dedykowany tamtejszym studentom informatyki (Potpisan, 2019). Należy więc na podstawie podanych przykładów podkreślić, że Zachód odnosi większe sukcesy w osłabianiu cyfrowych wpływów. Zachęty płynące z Zachodu (takie jak *Clean Network*) wywierają wpływ i przyczyniły się do tego, że niektóre kraje nie angażują się we współpracę z Chinami w zakresie 5G. Należy zauważyć, że kraje, które w większym stopniu polegają na Stanach Zjednoczonych w kwestii bezpieczeństwa i są bardziej zaangażowane w przystąpienie do Unii Europejskiej, są bardziej skłonne do ograniczania chińskich wpływów cyfrowych.

Chociaż istnieją alternatywne inicjatywy międzynarodowe, takie jak ta promowana przez stronę amerykańską, które mogą wchodzić w interakcje i współdziałać lub konkurować z chińską DSR. Wydaje się, że ogólna ambicja i zakres BRI jest znacznie większy, co czyni ją ważną i złożoną strategiczną szansą dla globalnych przedsiębiorstw. BRI stanowi nie tylko znaczącą zmianę dla handlu światowego, dzięki któremu Chiny „odbudowują starożytny Jedwabny Szlak”; kładzie również podwaliny pod zmianę paradygmatu w zarządzaniu łańcuchem dostaw i logistyką (Ahmed, Lambert, 2022).

Wnioski

Dla większości krajów Europy Środkowo-Wschodniej chińska inicjatywa oferuje nowatorską platformę do (re)artykulacji ich ról krajowych i międzynarodowych. Perspektywa państw EŚW podlega złożonej triangulacji między USA (NATO), UE a Rosją. W tym względzie Waszyngton, Bruksela i Moskwa stanowią tradycyjny punkt wyjścia dla zaznaczenia swoich międzynarodowych tożsamości i interesów. Bez wątplenia Chiny są ideową alternatywą dla skoncentrowanej na UE wyobraźni polityki zagranicznej państw EŚW. Stały się one ważnym czynnikiem w sprawach europejskich. Ten fakt oznacza uznanie, że rzeczy w globalnym życiu nie tylko są ze sobą powiązane i/lub współzależne, ale też zyskują znaczenie w złożonych sieciach uwikłań (Kavalski, 2019).

Zachodnie wysiłki na rzecz ograniczenia chińskich wpływów i zapewnienia zrównoważonych alternatyw powinny być kontynuowane, zwłaszcza w takim państwie jak Serbia, które może być podatne na presję zewnętrzną. Można stwierdzić, że Chiny odniosły pewien sukces w promowaniu Cyfrowego Jedwabnego Szlaku w tym państwie. Serbia jest głównym partnerem Chin, a poza Kosowem tak naprawdę wszystkie kraje Bałkanów Zachodnich do pewnego momentu współpracowały z Pekinem w zakresie technologii cyfrowej. Co ważne, starania Chin w regionie są zauważane i kontestowane przez innych graczy geopolitycznych. Choć Stany Zjednoczone i Unia Europejska wywierają presję na państwa regionu, aby ograniczyły obecność Chin w ich infrastrukturze cyfrowej, szeroko rozumiany Zachód w jeszcze większy sposób powinien skoncentrować się na zapewnieniu realistycznych alternatyw dla chińskich technologii w regionie, aby chronić swoje interesy na Bałkanach Zachodnich. Nie wystarczy tylko krytykować państw Bałkanów Zachodnich za rozwój współpracy z Pekinem — należy również zaproponować im trwałe rozwiązania związane z bezpieczeństwem cyfrowym.

MGR PAULA TOMASZEWSKA

Zakład Studiów Strategicznych
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
os. Stefana Batorego 79/35, 60–687 Poznań
paula.tomaszewska007@gmail.com

Bibliografia

- Ahmed, F., Lambert, A. (2022). *The Belt And Road Initiative. Geopolitical and Geoeconomic Aspects*. New York: Routledge.
- Bailes, A. (1990). China and Eastern Europe. *Pacific Review* 3(3), ss. 222–242.
- Brinza, A. (2020). *China Doesn't Understand Europe*. The Diplomat. Pobrane z: <https://the-diplomat.com/2020/09/china=-doesnt-understand-europe-and-it-shows/?fbclid=IwAR0YtBzTvTHGtWj2jkC93ZIXr5auIkwUgh4gQ8f8GqOQShbLYnLL6QFyi8c>.
- Charbonneau, L. (2020, October 6). 39 Countries at UN Express 'Grave Concerns' About China's Abuses. Human Rights Watch. Pobrane z: <https://www.hrw.org/news/2020/10/06/39-countries-un-express-grave-concerns-about-chinas-abuses>.

- Cheney, C. (2019) *China's Digital Silk Road: Strategic Technological Competition and Exporting Political Illiberalism. Pacific Forum*, 19, Working Paper no. 8.
- Đurđević, M., Božić Krainčanić, S. (2019). *Kineske kompanije sa crne liste SAD prisutne u Srbiji*. Pobrane z: <https://www.slobodnaevropa.org/a/kineske-kompanije-crna-lista-sad/30254541.html>.
- Expert: Trump rewrites the U.S. strategy to respond to the CCP, and Biden is difficult to reverse.* (2021). CCP Threats. Human Rights. China Policy, 6Park.News. Pobrane z: <https://6park.news/en/expert-trump-rewrites-the-u-s-strategy-to-respond-to-the-ccp-and-biden-is-difficult-to-reverse-ccp-threats-human-rights-china-policy-2.html>.
- Fung, K., Aminian, N., Fu, X., Tung, Ch. (2018). Digital Silk Road, Silicon Valley and connectivity. *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 16(3), ss. 313–336.
- Hemmings, J. (2020). Reconstructing Order: The Geopolitical Risks in China's Digital Silk Road. *Asia Policy* 27(1), DOI:10.1353/asp.2020.0002, s. 5–21.
- Huawei knows everything about cameras in Belgrade – and they are glad to share!* (2019). Share Foundation. Pobrane z: <https://www.sharefoundation.info/en/huawei-knows-everything-about-cameras-in-belgrade-and-they-are-glad-to-share/>.
- Jagodziński, P., Szałas, J. (2021). Chińskie inwestycje w regionie Bałkanów Zachodnich. Szansa czy zagrożenie? *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego*, 15(2), ss. 15–32.
- Kavalski, E. (2019). China in Central and Eastern Europe: The Unintended Effects of Identity Narratives. *Asia Europe Journal* 17(4), doi:10.1007/s10308-019-00563-1, ss. 403–419.
- Kavalski, E. (2021). Quo Vadis Cooperation Between China and Eastern Europe in the Era of COVID-19? *World Affairs*, 184(1), doi//10.1177/0043820021991116, ss. 33–56.
- Lambert, A. (2021). *Geopolitics and China's New Silk Road: Return of Geography and Reset of the Historical Clock*. Rome: Aracne, s. 130–131.
- Ly, B. (2020). Challenge and perspective for Digital Silk Road. *Cogent Business & Management*, 7(1), 1804180, DOI: 10.1080/23311975.2020.1804180, s. 34.
- Marszałek-Kawa, J., Bidziński, M. (red.). (2018). *Wektory zmian w polityce Chińskiej Republiki Ludowej w okresie rządów Xi Jinpinga*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Marszałek-Kawa, J., Tomaszewski, P. (red.). (2018). *Specyfika, wyzwania i paradygmaty polityki bezpieczeństwa Azji*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Marszałek-Kawa, J., Zajączkowski, J. (red.). (2018). *Współpraca i rywalizacja państw azjatyckich*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- No alternative to Serbia's EU membership goal.* (2020). Srbija. Pobrane z: <https://www.srbija.gov.rs/vest/en/163873/no-alternative-to-serbias-eu-membership-goal.php%EF%BC%89>.
- Nyiri, P. (2003). *Chinese Migration in Eastern Europe. International Migration*, 41(3): doi:10.1111/1468-2435.00248239–65, ss. 239–265.
- Potpisan Ugovor o suradnji između mostarskoga sveučilišta i Huaweiia.* (2019). vije-sti.ba. Pobrane z: <https://vije-sti.ba/clanak/442281/potpisan-ugovor-o-suradnji-izmedju-mostarskoga-sveucilista-i-huaweia>.
- Relations with Serbia* (2019). NATO. Pobrane z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50100.htm.

- Ruge, M., Vladislavljev, S. (2022). *Serbia's 5G deal with Washington: The art of muddling through*. European Council on Foreign Relations 2022. Pobrane z: https://ecfr.eu/article/commentary_serbias_5g_deal_with_washington_the_art_of_muddling_through/.
- Shopov, V. (2021). *Beijing's megaphone: The return of party propaganda in south-eastern Europe*. European Council on Foreign Relations. Pobrane z: <https://ecfr.eu/article/beijings-megaphone-the-return-of-party-propaganda-in-south-eastern-europe/>.
- Tomaszewska P., Dahl M. (2020). Implementation of the Belt and Road Initiative selected Balkan States. W: J. Marszałek-Kawa, M. Dahl (red.). *Understanding Asia: Political, Economic and Socio-Cultural Dimensions*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, ss. 69–85.
- Tomaszewska, P. (2021). Polska a rywalizacja amerykańsko-chińska o przywództwo w technologii 5G. W: P. Łubiński (red.). *Strategiczne priorytety bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej u progu trzeciej dekady XXI wieku*. Stalowa Wola.
- The 2016 signing of Serbia-China Joint Statement on Establishment of Comprehensive Strategic Partnership by Presidents Nikolić and Xi Jinping created basis for today's strong development of Sino-Serbian relations*. (2018). National Council for Coordination of Cooperation with the Russian Federation and the People's Republic of China. Pobrane z: <http://www.knsrk.gov.rs/eng/a0090.php>.
- The Full Data Set. Pobrane z: <https://www.china-cee-investment.org/the-dataset>.
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). *Digital Economy Report 2019: Value Creation and Capture: Implications for Developing Countries*, UNCTAD/DER/2019 (New York: United Nations Publishing, 2019), 2. Pobrane z: https://unctad.org/system/files/official-document/der2019_en.pdf.
- US announces expansion of Clean Network to 53 countries. The Frontier Post. Pobrane z: <https://thefrontierpost.com/us-announces-expansion-of-clean-network-to-53-countries/>.
- Vuksanovic, V., (2019). *Securing the Sino-Serbian Partnership*. China Observers. Pobrane z: <https://chinaobservers.eu/securing-the-sino-serbian-partnership/>.
- Zhong, Y. (1994). Does ideology matter?: A case study of Sino-ex-Soviet Republics' relations. *Communist and Post-Communist Studies*, 27(4), ss. 463–477.